

אחרית דבר לספר "יִשְׂרָשׁ"

פרופ' דויד דרי

נכתב לרגל ההדפסה המחודשת של הספר "יִשְׂרָשׁ" מאת רחה פריאר
באדיבותם של משפחת פריאר ושל הוצאת מסדה, ובתמיכת קרן מנדל-ישראל

"האדם לא היה משיג את האפשרי לולא חתר שוב ושוב אל הבלתי אפשרי", כותב הסוציולוג הנודע מקס ובר במאמרו "פוליטיקה כשליחות". במאמר הוא דוחק בפוליטיקאים בני זמנו לחתור אל הבלתי אפשרי, ואף מזהיר כי אם לא יעשו כן, לא ישיגו את מה שהוא כבר אפשרי. ברור שאי-אפשר להשיג את הבלתי אפשרי. מה אפוא הטעם לחתור אליו? ולמה מתכוון ובר באמירה הבוטחת כל כך שהניסיון ההיסטורי כולו מאשר שללא חתירה כזו לא היינו משיגים את מה שאפשר להשיג?

התשובה נעוצה ביכולת המוגבלת שלנו לדעת מראש מה אפשרי ומה אינו אפשרי. חשמל, טלפון, טיסה או מסע בחלל הן דוגמאות אחדות ברשימה ארוכה של חידושים שבעבר נתפסו כחלומות באספמיה. "שום אדם בוינה לא הושם ללעג כהרצל, אולי להוציא את זיגמונד פרויד", כתב הסופר סטפן צווייג בזיכרונותיו. הוא גם מתאר את ההפתעה הכללית מפרסום "מדינת היהודים" ואת הרוגז בחוגים היהודיים והבורגניים של וינה על פרסום "שטות גמורה זו, חיבור מטומטם זה".

לעתים מזומנות ההזיה של היום היא המציאות של מחר. אלא שכדי להעניק הזדמנות של ממש לרעיונות ולחזונות בלתי אפשריים, דרושים לנו אותם חוזי חזיונות נחשונים, פורצי דרך שמוכנים, ויותר מכך – רוצים, מחויבים, נחושים, נלהבים, אפשר אובססיביים, לחתור למה שבעיני רבים הוא שטות גמורה.

כפי שראינו, ראשיתו של המפעל שגב' פריאר יצרה יש מאין, היה ניסיון למצוא פתרון לקומץ של בני נוער, ברלינאים שערב עליית הנאצים לשלטון נזרקו ממקום עבודתם בשל יהדותם. משלא נמצא מענה מן המוכן למצוקה שהגיעה לפתחה, נדרשו הברקה, הארה, רעיון חדש לפתרון הבעיה שטרדה את מנוחתה:

"לילה אחד האיר לי רעיון פשוט וברור, פתרון לבעיה: על הנערים להגיע לארץ ישראל, למשקי ההתיישבות העובדת, שם יוכשרו לעבודה ולחיים... ידוע ידעתי כי רעיון זה בר ביצוע הוא, כי הוא רצוף אמת ושעתו הגיעה".

כשהציגה את הרעיון לפני פרנסי הממסד הציוני בגרמניה, נתקלה בלעג ובהתנגדות: "עשוי לצחוק: 'הזיה חסרת שחר!' ומול הלעג וההתנגדות הפעילה של הסובבים אותה בברלין ובירושלים, ניצבה הגב' פריאר לבדה: "הייתי חדורה הכרה, שהמפעל אשר בו התחלתי, הכרחי הוא ושומה עליי ליצרו". והיא מוסיפה ומודה – "ובהיותי אחוזת קסמי המטרה לא ראיתי את המכשולים שעמדו בדרכי, בכל כובדם".

כבקליפת אגוז מגישה לנו רחה פריאר את הסיפור המופלא של הקמת "עליית הנוער" ויחד אתו שיעור מאלף במעשה מנהיגות.

טבעם של רעיונות חדשניים שהם נתקלים בספקנים ובמתנגדים. לא תמיד קל להבין את שפתם המהפכנית של הנחשונים. "דיברנו בלשונות שונות ולא יכולנו להבין זו לזו" כותבת פריאר על הפגישה עם הנרייטה סאלד שהתקיימה ב-1935 בירושלים, ובה ניסתה להטות את הכף לטובת הרחבת פעילותה לארצות מזרח אירופה. יש והמחלוקות הן לשם שמיים ויש שהן ניזונות גם מן הטבע האנושי ומשיקולים שונים שבני אנוש משופעים בהם. בכל מקרה, המחלוקות וההתנגדויות שרירות וקיימות ומקשות על כל הגות, יצירה ופעולה שמחוץ לגבולות המוכר והבטוח.

לא זו בלבד שעצם הרעיון או החזון שנוי במחלוקת, אין לדעת באיזו רמה של סבירות אם הרעיון ניתן בכלל למימוש, ומשום שברעיון חדש עסקינן, גם אין יודעים כיצד לפעול לקידומו או להגשמתו. מה עושים בתנאים שכאלה? לגב' פריאר פתרונים: "בהתגשמותו – יעיד על עצמו, גם העזרה הדרושה כל כך, בוא תבוא – אם יקום המפעל. מעל לכל פקפוקים עמד הצו: התחלת הפעולה!"

טרם היציאה לדרך לא ניתן להעמיד רעיון חדשני במבחן המציאות. גם אין לדעת אילו מכשולים וסכנות עלולים לצוץ ואילו הזדמנויות טומן העתיד בחובו. באין ידע ומידע אמינים על מה שצפוי, אפשר לנקוט גישה של "שב ואל תעשה, עד שהפרטים יתבררו לאשורם". אבל אפשר גם להעז לעשות, ולראות בעשייה אסטרטגיה לימודית: נעשה ונלמד! נעשה, נלמד, ואט אט נכלכל את צעדינו הבאים.

"ישָׁרֵשׁ", הספר המגולל את סיפורה המופלא של הקמת "עליית הנוער", כמעט אינו מוכר ואין להשיגו. למרות "עוז רוחה ללא מורא ופחד, וחזונה [ש]הניחו יסוד רחב לתנועת עליית הנוער", כפי שכתב חיים וייצמן ב-1944, השם 'רחה פריאר' גם הוא מעלה מבטים תמהים ושואלים אצל שומעיו. באדיבותם של משפחת פריאר ושל הוצאת מסדה, ובתמיכת קרן מנדל-ישראל, הספר נדפס מחדש מתוך שאיפה להנחיל את סיפור המעשה ואת מה שניתן לקבל וללמוד ממנו לאורה של המחויבות של קרן מנדל "להשקיע באנשים שיש בהם הרוח, הכוח והשאיפה לשנות את העולם."